

Ratificació de privilegis d'Andorra per Felip II de Castella el 1585

Àngel Casals i Martínez

Professor del departament d'Història Moderna. Facultat de Geografia i Història. Universitat de Barcelona
casals@ub.edu

Pau Pibernat i Soler

Llicenciat en Història. Estudiant de màster. Universitat de Barcelona
piber16@gmail.com

Resum

Ratificació de privilegis d'Andorra per Felip II de Castella el 1585

L'any 1585, quan el rei Felip II celebrava Corts als regnes de la Corona d'Aragó, Andorra envià "Síndics" per aconseguir del rei el reconeixement dels drets concedits. El que resulta singular és que demanaven ratificar els drets que el 1334 havia concedit l'infant Pere, comte de Ribagorça, que durant uns pocs anys va ser Consenyor d'Andorra –perquè el rei Alfons III havia confiscat al comte de Foix la jurisdicció de les Valls.

Resumen

Ratificación de privilegios de Andorra por Felipe II de Castilla en 1585

El año 1585 cuando Felipe II celebraba Cortes en los reinos de la Corona de Aragón, Andorra envió "Síndics" para conseguir del rey el reconocimiento de los derechos concedidos. Lo que resulta singular es que pedían ratificar los derechos que en 1334 había concedido el infante Pedro, conde de Ribagorza, que durante unos pocos años fue Coseñor de Andorra –porque el rey Alfonso III había confiscado al conde de Foix la jurisdicción de los Valles.

Résumé

Ratification de privilèges de l'Andorre par Philippe II de Castille en 1585

L'année 1585, lorsque Philip II célébrait les Corts dans les royaumes de la Couronne d'Aragon, Andorre a envoyé ses Syndics pour obtenir du roi la reconnaissance des droits accordés. Ce qui est unique, c'est qu'ils ont demandé la ratification des droits qui, en 1334, avait accordé l'Infant Pierre, comte de Ribagorça, que pendant quelques années, il était Coseigneur d'Andorre –parce que le roi Alphonse III avait confisqué la juridiction des vallées au comte de Foix.

Abstract

Ratification of privileges of Andorra by Philip II of Castille in 1585

In the year 1585, when Philip II celebrated his Corts of the kingdoms of the Crown of Aragon, Andorra sent its Syndics to obtain from the king the recognition of granted rights. What is singular is that they requested the ratification of those who in 1334 had granted the Infant Peter, Count of Ribagorça, who for a few years was co-lord of Andorra because the King Alfons III had confiscated the Count of Foix's jurisdiction on the Valleys.

I vincle d'Andorra amb el Principat de Catalunya fins al segle XVIII sempre ha estat un tema historiogràficament discutit. Autors com Susanna Vela, per exemple, consideren que des dels inicis del condomini no hi havia cap vincle jurídic entre els reis de la Corona catalano-aragonesa i les Valls andorranes,¹ mentre que altres, com Núria Sales, mantenen l'opinió contrària: "També en el seu cas (Andorra) cal distingir entre la dependència envers senyors o sobirans determinats i el fet de formar part o de no formar part de Catalunya".² En el mateix sentit, Eva Serra: "Els comtes de Foix i després els reis de Navarra com a successors dels comtats de Cerdanya-Urgell eren vassalls dels comtes de Barcelona per Castellbò, la vall Ferrera i per Andorra".³

El que resulta indiscutible és que, durant les Corts de l'època moderna, quan braços de Catalunya i rei es trobaven, els andorrans aprofitaven per enviar-hi Síndics per fer peticions referides normalment a privilegis relacionats amb el comerç i la llibertat de circulació comercial, essencialment. En les Corts del 1585, els andorrans van enviar Miquel Moles i Pere Bonet per

1. Referint-se al repartiment del seu patrimoni que va fer Gastó I de Foix entre els seus dos fills, escriu: "Sembla que el comte va voler confiar al seu primer fill totes les terres que no depenien dels reis d'Aragó i això volia dir incloure-hi Andorra". VELA, SUSANNA: "Andorra entre els segles XII-XV" a *Història d'Andorra: de la prehistòria a l'edat contemporània*. Ed. Ernest Belenguier. Barcelona. Edicions 62, 2005, p. 122.

2. SALES, NÚRIA: *Història de Catalunya*. Ed. Pierre Vilar, 4a edició. Barcelona. Edicions 62, 1994, p. 56.

3. SERRA EVA: "Pròleg" a BAIGES I JARDÍ, IGNASI JOAQUIM: *Diplomatari de la Vall d'Andorra. Segle XIV*. Andorra. Govern d'Andorra, Ministeri de Cultura, Arxiu Històric Nacional, 1993, p. 8.

presentar una súplica a la Cort general de Catalunya per reclamar la immunitat en el comerç a la Generalitat d'acord amb un privilegi del rei del 1390.

Sens dubte han de ser aquests mateixos síndics els que van presentar a Felip II la petició de reconeixement de privilegis que hem transcrit i traduït. Però la petició al rei no s'ha de considerar com a feta dins del marc de la reunió dels estaments catalans, sinó com una trobada a Montsó aprofitant la presència del rei, obligatòria en una celebració de la Cort General, però totalment aliena a aquesta.

Tot i que no tenim notícies de la presència d'andorrans a les corts de 1599 celebrades per Felip III de Castella a Barcelona, torna a haver una representació –concretament de Pere Poncernall Mora, de Canillo, i Joan Areny, d'Encamp, Síndics del Consell de la Terra d'Andorra– a les Corts de 1626, també celebrades a la capital catalana, en aquest cas, pel monarca Felip IV i que, com és ben sabut, no es van concloure.

El document

El document que hem triat és una mica singular perquè no fa referència a cap dels temes que habitualment tractaven els Síndics andorrans a la Cort General, ja que era una petició adreçada al rei Felip II de Castella per a què ratifiqués uns privilegis de l'any 1334. Si el rei catalano-aragonès no tenia cap autoritat jurisdiccional sobre les universitats i singulars d'Andorra, quin sentit tenia aquesta petició?

L'any 1333 el comte de Foix, Gastó II, va envair Catalunya, possiblement en les lluites pel control de les terres pirinenques entre els reis de la Corona d'Aragó, de Mallorca i la noblesa de la zona. Alfons el Benigne li va prendre el domini d'Andorra i el va traspasar al seu germà Pere, comte de Ribagorça.⁴ Aquesta desposseïció devia ser breu perquè hi ha poques referències documentals: en el seu

testament Gastó II, que va morir el 1343, convertia a la seva vídua Elionor de Comenges en usufructuària d'Andorra, Donazan i el vescomtat de Lautrec.⁵ El 1356 Gastó III actuava com a Cosenyor d'Andorra amb tota normalitat.⁶

Malauradament no tenim més informació sobre aquesta efimera transmissió del comte de Foix al de Ribagorça. Però la seva brevetat no li treu una evident importància jurídica: el comte de Ribagorça va ser investit amb jurisdicció plena: alta i baixa justícia. Possiblement, si el rei Alfons volia fer-se amb Andorra, cedir-la al seu germà era molt més pràctic que intentar una ocupació directa atesa la falta de jurisdiccions reials al nord de Cervera, com ho demostra la divisió de les vegueries que havia fet Jaume II. D'alguna manera aquella cessió es podria comparar amb la del comtat de Pallars del 1486, feta pel llavors comte de Cardona sense intervenció de tropes reials i que proporcionà, al comte, el Pallars com a marquesat de donació reial, quan els de Cardona, ja ducs, van ocupar Castellbò el 1512, en paral·lel amb l'ocupació de Navarra. Curiosament, en aquest cas Andorra va ser oblidada, o simplement obviada, per Ferran II, tot i que Núria Sales afirma que tant Ferran II com la seva vídua Germana de Foix i Carles I –i pel que veiem en aquest document també Felip II– van considerar-se senyors de les Valls.

El document original de 1334 ja s'ha publicat en un parell d'ocasions sense que s'hagi acompanyat de cap comentari o estudi.⁷ El text recull la ratificació dels privilegis atorgats pels comtes de Foix a instàncies dels enviats d'Andorra: Arnau Babot d'Ordino, Miró de Villa i Pere de l'Areny d'Encamp. No creiem que la transmissió d'Alfons III es pugui considerar una usurpació, al capdavant, 250 anys després els andorrans demanen altra vegada la ratificació al rei hispànic i al seu hereu, també present a Montsó. El document, doncs, no aporta cap nou privilegi, cap nou dret

4. GUILLAMET ANTON, JORDI: "Algunes consideracions crítiques sobre la historiografia d'Andorra" a *El llibre de la terra: un llibre de privilegis*. Andorra: Arxiu Històric Nacional. Ministeri d'Afers Socials i Cultura del Govern d'Andorra, 1997, p. 86.

5. *Histoire générale de Languedoc: avec des notes et les pièces justificatives*. Vol. IV. Paris: Jacques Vincent, 1845, p. 241.

6. VALLS I TABERNER, FERRAN; GUILLAMET I ANTON, JORDI: *Privilegis i ordinacions de les valls d'Andorra*. Saragossa: Càtedra d'Història del Dret i de les Institucions. Facultat de Dret de la Universitat de Màlaga, 1990, p. 462.

7. *Ibidem*, p. 456-458. També a BAIGES I JARDÍ, IGNASI JOAQUIM: *Diplomatari de la Vall d'Andorra. Segle XIV*. Andorra. Govern d'Andorra, Ministeri de Cultura, Arxiu Històric Nacional, 1993, p. 57-59.

als andorrans. La confirmació està redactada en uns termes formals absolutament habituals en els documents que emanaven de la Cancelleria reial. Es pot valorar que estem davant d'un text en el que simplement es van copiar les fórmules habituals en els casos de reconeixement de privilegis, però el fet de fer-ho així evidencia que per Felip II Andorra formava part de la Corona d'Aragó i dels seus dominis. Per la seva ratificació es demana l'informe del Consell d'Aragó, es ratificat també per l'hereu i es fa vetllar pel seu compliment al lloctinent general del Principat i als oficials reials ordinaris, tal com es faria amb qualsevol altra població o zona de Catalunya que hagués fet una petició similar.

El document és la traducció del llatí de la còpia que es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, en el registre de la Cancelleria 4311, folis del 88v. al 93 r. Recordem que els textos conservats en el registre són la còpia del document que va ser lliurat als Síndics d'Andorra, de tal manera que, si s'ha conservat, la carta reial hauria de ser a l'Arxiu Nacional d'Andorra.

ACA: Cancelleria, reg. 4311

"Valls d'Andorra"

Rei Felip etc. Com per la part de síndics de les universitats, singulars i viles nostres i Valls d'Andorra va ser exposat a Nos que entre d'altres privilegis donats pels nostres avantpassats hi ha el privilegi del tenor següent: "Sapiguen tots que Nos, infant Pere, fill del Il·lustríssim Senyor Jaume (de bona memòria) Rei d'Aragó i comte de Ribagorça tenint i posseint l'alt imperi i l'alta i baixa jurisdicció de les Valls d'Andorra així com la jurisdicció criminal plena que van pertànyer a l'egregi comte de Foix: Per la nostra gràcia i certa ciència, per Nos i els nostres lloem, aprovem, ratifiquem i confirmem a vos, Arnaldo Babot d'Ordino, Miró de Villa i Pere de l'Aveny d'Encamp de les Valls d'Andorra, presentats en nom propi i de les dites valls i universitats de les mateixes valls i de tots i cada un d'aquests llocs de la mateixa vall i així mateix incloses les universitats i llocs recollits en el poder notarial sota escrit en favor d'aquestes mateixes universitats i del seu nom a nos legalment estipulats, negociats i rebuts tots els privilegis, franqueses i bons usos dictats a les mateixes valls i universitats i tals

donades i concedides pels nobles i honorables comtes de Foix durant el temps les dites valls dominaven i regien i els quals van ser usats i s'usen per les universitats i singulars des dels temps passats com està en major detall en la part citada dels dits Comtes i que han estat també concedits a les universitats i singulars els dits privilegis, franqueses i bons usos dels quals gaudeixen i apliquen plenament des de temps enrere de la manera més favorable pel seu estat com ha acostumat a usar i interpretar pel batlle i les universitats en el sentit en que van ser aprovats i ordenats al tenor de carta i veu d'escriptura pública i que mantindran i guardaran ells veguers, batlles i altres qualsevol universals i singulars oficials i súbdits nostres presents i futurs i per això donem la nostra confirmació, lloació, aprovació, ratificació i confirmació de totes les coses en general i en particular contingudes en el present document que s'han d'observar i mantenir inviolables en la gràcia i amor de la nostra confiança. I per gaudir d'una major seguretat firmem, prometem i jurem per Deu nostre senyor i els seus sants quatre evangelis tocats amb les nostres mans, que totes les qüestions abans esmentades han de considerar-se sempre per bones i fermes, tenint per nul·la qualsevol contrafacció feta per qualsevol raó, sigui de llei o de fet. Per tant, vam acordar prometre totes i cadascuna de les dites coses a vosaltres, els esmentats Arnaldo Babot, Miró de Villa i Pere d'Areyn i també al notari que subscriu com a persones públiques per dites universitats i per les altres persones implicades i que tinguin un interès legítim en aquest acord. Promulgat les calendes de juny de l'any de nostre Senyor 1334.

Signat. Infant Pere, abans esmentat, que signa, concedim i lloem.

Són testimonis: nobles Ramon d'Empúries, Galcerà de Vilareial i Ramon Arnau de Sant Sadurní, consellers del dit infant. Signat Gerard d'Oliva, escrivà de l'inclit infant Pere i notari públic per a tota la seva terra i domini pel que s'ha fet i signat.

Sa Magestat, per les súpriques que humilment li han fet per part dels síndics de les universitats i singulars dels pobles de les Valls d'Andorra Encomanem, aprovem, ratifiquem i confirmem tots i cadascun dels privilegis com si fossin novament concedits i que seguiu tenint a tenor del nostre

coneixement i autoritat reial. Prèvia consulta al nostre Suprem Consell de la Corona d'Aragó és dictat el privilegi demanat en tot i cadascun dels continguts des del començament al final tal i com ho tenen les universitats i singulars de les Valls d'Andorra lloem, aprovem, ratifiquem i confirmem i en el que sigui necessari de nou concedim d'aquesta manera la concessió, aprovació, ratificació i confirmació i validem de nou les abans dites concessions, o validem la seva defensa, enfortim amb la nostra autoritat i donem als dits enviats el decret que ens havien exposat i demanat, allò que Nos d'aquesta manera hem confirmat i les noves concessions siguin presentades a les universitats i singulars de les valls d'Andorra presents i futurs tal i com estan recollides més amunt, legalitzats per la signatura reial i fa nul·la qualsevol disminució, dubte o qualsevol detriment d'aquests privilegis. I per això ho signa també el sereníssim Felip, príncep d'Astúries i Girona, duc de Montblanc i Calàbria, caríssim fill i primogènit nostre que després dels nostres llargs i feliços dies serà per gràcia divina el nostre hereu immediat i legítim successor en tots els nostres dominis i regnes en l'esdevenidor. Al nostre lloctinent i capità general en el Principat de Catalunya i Comtats del Rosselló i Cerdanya, canceller, vicecanceller,

regents de la cancelleria i doctors de la nostra Regia Audiència, al nostre Governador General, Mestre Racional, veguer, batlle, sotsvegues, sotsbatlles, algutzirs i tots els altres nostres oficials tan majors com menors i singulars súbdits nostres del Principat i Comtats ordenem i manem que totes les dites confirmacions, generalitats i particularitats del privilegi esmentat facin observar i siguin observats i de cap manera facin el contrari o cauran sota la nostra indignació i pena de mil florins d'or en el nostre erari cobradors. D'aquesta manera les confirmacions i la resta, tots i cadascun amb aquesta satisfacció, mode i forma superior declarem tenir ferma i facin servir com a inviolables i que siguin tingudes per nul·les qualsevol actuació en contra d'elles. No obstant això, els oficials i altres súbdits del dit Príncep tals coses no faran si volen evitar caure en la nostra indignació.

Datat en el castell de Montsó el dia 13 de novembre de l'any del naixement de nostre senyor de mil cinc cents vuitanta cinc, trenta-dosè del nostre regnat a Sicília citerior i Jerusalem i trenta de Castella, Aragó, Sicília ulterior i altres i sisè de Portugal.

Jo, el Rey